

Yıl / Year	: 2022	Makale Geliş / Received	: 17.11.2022
Cilt / Volume	: 6	Yayınlama / Published	: 31.12.2022
Sayı / Issue	: 25	Article Type/Makale Türü	: Araştırma Makalesi / Research Article
ss / pp	: 587-592		http://dx.doi.org/10.37242/pejoss.4278

Dr. Öğr. Üyesi Ayşe ÖZTÜRK

<https://orcid.org/0000-0001-9717-9999>

Haliç Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Grafik Tasarım Bölümü, İstanbul / TÜRKİYE

SANATSAL ALGIDA DUYUŞSAL VE DÜŞÜNSEL ETKİ

AFFORDABLE AND INTELLECTUAL IMPACT ON ARTISTIC PERCEPTION

ÖZET

İnsan varlığının yaşamsal ereği, duyuşsal, düşünsel ve bilişsel gelişimini sürekli kılmaktır. Akıl, her şeyin üstüne çıkararak, toplumsal yaşamı değerler yaratmaya dönük geliştirmek için bilgisini, bilincini yüceltir. İnsan, yalnızlık olgusunu aşmaya, toplumsallığını güçlendirerek başlar. Sanatın birleştirici gücü; yaşamı biçimlendirmeyi, değiştirmeyi, görüş, duyuş ve anlayışı, değerlere dönüştürme gerçekliğidir. Duyuşsal gelişim, düşünce ve inanışların yenilenmesi sonucu, görüşlerin etkilenmesine yönelir. Görme eylemi, bakılana göre, seçim yaparak nesnelere arasındaki ilişkiyi; dokunma, işleme, görme ile ilintili bir sonuç yarattığında, canlı bir biçimde, zihinlerde yer bulur. Görme ilişkisi, aynı zamanda zihinsel bir anlama çabasıdır. Görme biçimi, imgeleri algılayışın, değerlendirmenin sonucu, düşünselliğin yarattığı bir gerçekliğe dönüşür. Düşünceler, insanları karşılaştırma, ayırma, birleştirme ve kavrayış yetenekleriyle gelişim süreçlerini belirler. İnsan beyninin oluşturduğu düşünce olgusu, yaşamdaki yaratma gücünü oluşturur.

Duyuşsallık, düşünselliğe dönük görünümünün sağlayıcısıdır. Duyuşsal duyarlılık, insanın kendi farkındalığında olması, düşünselliğe yönelmesidir. Beynin, duylara dayanan görsel, işitsel, dokunsal, duyumusal vb. algıları, düşünsel yapıyı beslemektedir. Düşünme kavramı, özgürlükle ilişkilidir. Bilim ve sanat düşünsellik boyutuyla, insanı özgür ve eleştirel düşünceye, yaratıcı düşünceye, akılsallık temelinde ulaştırır. İnsan, var olduğu günden bugüne, her dönemde estetik değerlerin duyuş ve düşünceleriyle ortaklaşmış, güzellik vurgusu, zihinlerinde yer bulmuş, sanatı estetik boyutuyla yaşamına katmıştır.

Algı, bellek, akıl yürütme, bilişselliğin temel öğeleridir. Bilginin tüm etkilerini işleyen, kontrol eden bir süreç olarak tanımlanabilir. Algı, insanın gereksinimleriyle seçimler yaparak, istenilenlere ulaşır. Bilişsel fonksiyonlar ve algı, beynin çalışma sistemleri içerisinde gelişip güçlenir. Düşünceler, bilişsel süreçlerde olay, bilgi ilişkisini kurarak gelişir. Bilişsellik, süreklilik gösteren, ara vermeden süren bir devinim içindedir. Bilişsellik, insanın deneyimlerle elde ettiği bilgileri, akıl yürütme, karar oluşturma süreçleriyle, insan davranışlarını ve zihinselliği etkiler.

Anahtar Kelimeler: Sanatsal algı, düşünsel etki, sanat, bellek.

ABSTRACT

The vital purpose of human existence is to perpetuate emotional, intellectual, and cognitive development. By elevating the mind above everything else, it elevates its knowledge and consciousness in order to develop social life towards creating values. Man begins to overcome the phenomenon of loneliness by strengthening his sociality. The unifying power of art; is the reality of shaping and changing lives, transforming vision, feeling, and understanding into values. Affective development tends to affect opinions as a result of the renewal of thoughts and beliefs.

The act of seeing is the relationship between objects by choosing according to what is being looked at; when it creates a result related to touching, hearing, and seeing, it finds a place in the mind vividly. The visual relation is also a mental effort to understand. The way of seeing, the result of perceiving and evaluating images, turns into a reality created by intellectuality. Thoughts determine the developmental processes of people with their ability to compare, separate, unite and comprehend. The thought phenomenon created by the human brain constitutes the power of creation in life.

Effectiveness is the provider of intellectual appearances. Affective sensitivity is a person's self-awareness and orientation towards intellectuality. Visual, auditory, tactile, sensory, etc., based on the senses of the brain, perceptions feed the intellectual structure. The concept of thinking is associated with freedom. With their intellectual dimension, science and art lead people to free and critical thinking, creative thinking, and rationality. Since the day he existed, human beings have shared the feelings and thoughts of aesthetic values in every period, the emphasis on beauty has found a place in their minds, and they have added art to their lives with its aesthetic dimension.

Perception, memory, and reasoning are the basic elements of cognition. It can be defined as a process that processes and controls all the effects of information. Perception achieves what is desired by making choices with human needs. Cognitive functions and perception develop and strengthen within the working systems of the brain. Thoughts develop by establishing the relationship between events and information in cognitive processes. Cognition is in a continuous, uninterrupted movement. Cognition affects human behavior and mentality through the processes of reasoning, decision-making, and knowledge gained through experience.

Keywords: Artistic perception, intellectual effect, art, memory.

1. GİRİŞ

Estetik kaygılar taşıyan biçim oluşturma, insanlar tarafından yaratılan istemli bir etkinliktir. Duyuşsal, düşünsel amaçlar ve insanın deneyimleri, özgün bir uğraşıyla sanatı ve sanatçıyı yaratmıştır. Duygu ve düşüncelerin bireyler ve toplumla paylaşımıyla oluşan sanat eserleri, kalıcılık özellikleriyle geleceğe aktarılır. Sanat yapıtlarının algılanma biçimleri, sanatçının anlam yaratan ifade gücü, uğraşısını eylem ve kullandığı araçlarla bütünleştirir. Düşünsel ve duyuşsal yaratıcılık; güzel ve hoş olanı, düşlenen ve duyumsananı, estetik değerler taşıyan biçimlere dönüştürür.

İnsanların çoğu, toplumsal yaşama uyma gereksinimi duymadan, kendi düşüncelerine, eğilimlerine uyarak, bireysel tavırlar sergilerler. Bireysel davranışlarının, inanç ve düşüncelerinin toplumun çoğunluğuyla aynı olmasını, değer olarak görürler. Bireysel olarak herkesin aynı şeylere inanması, onları düşüncelerinin doğru olduğuna inandırır. Farklı düşünceleri öne sürenler, bireysellikle özgür düşünce isteğini ortaya koyarlar (Fromm, 1995: 21-22). İnsanın duyuşsal, düşünsel amaç ve tepkilerinin farklılığı, algıladıklarını kendine özgü ifade biçimiyle duyarlılık ve gerçeklikle yansıtma uğraşları, düşünce özgürlüğü sağlamaya dönük çabalarıdır. İnsanların bireysel ve düşünsel farklılıklarını; duyarlılık, bilgi ve eğitim nitelikleri belirler.

İnsan, duyularıyla çevresindeki nesnelere yüzey, kütle ve biçim yönünden kavrayabilir. Biçim, yüzey ve kütleler bir düzene göre yerleştirilirse hoşta gidebilir; düzensizlik, ilgisizlik ve sıkıntı yaratabilir. Güzellik duygusu, hoşluk yaratır; duyular arasındaki biçim bağlantılarının sonucunda algıya dönüşür (Read, 1974: 18). Algılama ve zihnin düşünce yeteneği, düşünümünden kazanılan idedir; ide, düşünme anlamındadır. Görme, işitme, duyumsama ve dokunma sonucunda düşünerek algılama, zihnin izlenim aldığı anlarda oluşur. Zihnin gözlemine ulaşmayan izlenimler, algı yaratamazlar (Locke, 1996: 112).

Duyular aracılığıyla öğrenilenler, nitelik bakımından farklı izlenimler, özellikler yaratabilir. Koklama ve tatma duyuları, ortak özellikler gösteren bağlaşıklık duyulardır. Dokunma ve görme duyuları, birbirlerini tamamlayan özelliklerdir. Değişik duyu izlenimleri alan ve işleyen, izlenimleri birleştirip, benliğin oluşumunu sağlayan ortak özellikleri görünür kılan duyulardır. Duyu organlarıncı algılananları birbiriyle bağıntılı duruma getirmek, tek bir duyuya sahip olunamayışından kaynaklanan eşgüdüm gerektirir (Engels, 1979: 255). İnsanın duyu organlarına uyarılarla gelen çevresel veriler ve izlenimler, beynin bellekteki bilgileriyle işlem görür. Beynin eşgüdüm özelliği, kavrama ve anlama süreçlerinde algıları oluşturur.

İnsanın düşünceleri, kendine yaraşan bir dünya yaratma amacına dönük olmalıdır. Düşüncelerini gerçekleştiremedikçe, yaşama zevki, yaşama amacı, geleceğini kurma istemleri eksik kalır. İnsana yaraşan düşünce biçimi, kişilerde ve toplumlarda ayrı değerlerle ortaya konulsa da; düşünceler, yaşam süresince kapsamlı hesaplaşma dönemlerinde değişime uğrar. Değişimin kaçınılmazlığını koşullar belirlerken; toplumsal ve kültürel yapı içinde yer almak, insan varlığının vazgeçilmez gerçekliğidir. Doğal süreçlerde toplumları, bireyleri etkileyen kültürel yapı, insanın bilinçli yaşama dönük gelişim çizgisidir (Uygur, 1997: 9). İnsanın anlam arayışı, duyu ve düşüncelerini çeşitli araçlarla duyurması, toplumsal varlığının doğal ve zorunlu bağıdır. İnsana özgü anlatım dili olan sanat, insan varlığının yorumlanması ve değer bulma uğraşısıdır.

Sanat yapıtının amacına ulaşması, sanatçının çabasını gerektirir. Hoşa gidene yaratma isteği, sanatçıyı estetik alandaki yaratımını, estetik gücünü, değer estetiğini üretmeye iter. Sanat olayının merkezinde, sanat alıcısı değil, yapıtın kendisidir. Sanat yapıtlarının değeri, uyum, yeniyi kurma, özgünlük gibi değerleri taşır, başkalarının görüp görmemesine kayıtsızdır. Değer estetiği, sanatçı ve sanat izleyicisinin tavrını, sanat yapıtının değer odağı olmasını etkiler. Sanatçı, eserinde uyandırdığı duygusal yaşantılarla, yapıtındaki sanat değerinin gerçekleştiricisidir. Sanat yapıtı, izleyicinin duygusal yaşantıları için değil; var olan değeri koruyup benimseyerek, sanat eserlerinin verdiği algı ile kendini geliştiren, güzelliği içselleştirendir (Geiger, 1985: 46-47).

İnsanların kendilerine ve doğal varlıklara karşı davranışları, kültür olaylarıdır. Düşünsellik açısından, gerçekleşen kültürel yapı, bireyleri ortaklaşa harekete geçirir. Doğal olaylara karşı aldığı önlemler, düşünsel boyutuyla özenle içselleştirilir. Öznel ve kişisel merak, düşünselliğin sorgulama biçimidir. Sorunların saptanmasına yönelik gerçek bir sorgulama, düşünsellik içerir. Toplum ve kültürü dönüştürme düşüncesi; olanı değil, olması gerekeni kültür, bilim, teknik ve sanat alanlarında sorgulamadır (Uygur, 1997: 222-223). Kültür, insana özgü değerler birikimidir. Duyuş, düşünüş, gelenek, yaşayış vb. sanat varlıkları, kültür öğeleridir. Toplumların farklı özellikleri, koşulları, gereksinimleri, kültürel yapıların birbiriyle ilişkisi, değişim süreçlerini oluşturur. Dil farklılıklarının yarattığı çoğulcu dünya, anlatım gücünün değişkenliğini, farklılığını oluşturur. Dil, toplumsal

gelişimin birikimini; bilim, sanat, yaşamın tüm evrelerini ve insanlığın yaşantılarını aktarmada duyuşsal, düşünsel, gelişim açısından önemlidir.

Dildeki sözcükler ve söz dizimleri, anlamın ortamını oluşturur. İnsan, dili aracılığıyla dünyayı ve dünya dillerini sorgular. Dile ilişkin sorular, dünya görünümünü sorgulamakta, her tür dil olayını, bir dünya olayı olarak araştırmaktadır. Dünyayı oluşturan değişik görünümünden, dil görünümünü sorgulamak, düşünsel bir durumdur. Sorular, diller aracılığıyla düşünselliği, sorgulamayı anlamlandırır (Uygur, 1995: 29-30-31).

İnsanın gördüklerini, deneysel bilgilerinin varlığını ve anlamlandırmasını göz algısına dayandırır da gözün kendine özgü yapısı, insanın oluşturduğu bilgiye sınır koyamaz. Gözlerin dışındaki duyu organları, düşünme faaliyetlerinde yer alır. Düşüncenin keşfedeceği ve keşfetmekte oldukları daha somut ve anlaşılır, nicelik ve nitelik açısından yeterlidir. Diğer yandan düşünme biçimi ve düşünce saptamaları yararlı ve gereklidir (Engels, 1979: 262-263).

Duyum; duyu organlarının uyarıcıları alma ve anlamasıdır. Algı ise duyum organizasyonunun sonucunda belirlenen yorumdur. Çevreden alınan duyumlara anlam verme, anlamlandırma aşamaları algıyı oluşturur. Algılar kişilere göre değişirken; aynı resme bakan kişiler arasında beğenilerin farklılığı, dış dünya olaylarına bakışta da geçerlidir. Değişik yorumlamalar dikkate alındığında, algıların kendine özgü tutumu ortaya çıkar. Yaşam olaylarına yüklenen değişik anlam farklılıkları, kişilere özgü anlamlandırma içerir (Mcgraw, 2001: 130). Algı ile düşünme arasındaki çelişik önyargılı tavır; insanın yanılısamaya dayalı imgelere bağımlılığını güçlendiren düşüncelerdir. Güzel sanat etkinliklerinin algı içermesi, algısal bileşimi güçlendiren olgularla yeni düşüncelerin üretimi ve gelişimiyle karşılaşılır (Arnheim, 2018: 17). İnsanın, zaman içindeki duyuşsal var oluşu yanında bilinçli olarak, bireyselliğinin farkındalığı, kimliğini tanıma ve gerçekleştirilmede düşünsel süreçler rol oynamıştır (Horkheimer, 1994: 145). Algıyla özdeş imgenin düşünce yanı vardır. İmgeler, gizi çözüme, anlama ve açıklamaya yarar. İmgeler oluşturulurken, kalıplar kurulur. İmge, bir dış nesne gibi görüle de sonrasında içselleştirilerek düşünceye evrilir, somut kavramlara dönüşür (Sartre, 2017: 100).

Duyumlarla edinilen izlenimler, anımsama ve iç gözlem; zihnin kendi iç eylemleridir. Dıştan gelen izlenimler, uyarılar ve ona eklenen algılama türleri; haz, iyi ve kötü, tutkular, sevgi, nefret, dilek, sevinç, üzüntü, umut, korku, kıskançlık, utanma vb. durumlar, insan zihninde duyum denilen düşüncelerdir (Locke, 1996: 145-149). Düşünsel süreçler, insanın düşünme yetisinin gelişip yenilenmesinde, dış dünyanın çeşitliliği ve değişkenliğiyle oluşan bilgilerle gelişim gösterir. Düşünsellik, doğa ve çevre karşısında insanın tepkiler koyması ya da etkilenmesiyle estetik tavır ve estetik algılara dönüşür.

Sanat çok işlevli bir olgudur. Eğitim, sanatın en önemli işlevlerindedir. Horatius'un zevk ver ve öğret düşüncesi, Arthur Tanto'nun sanatın bilişsel rolünü cisimlenmiş anlam olarak düşünüşü, değişimlerin aydınlanmasında sanatın önemli yerini belirlerler. Berger'e göre ise sanatın en yüksek işlevi, insanın kendine ve çevresine dair yeni bir anlayış vermesi ve anlam sunmasıdır (Shiner, 2004: 453). Kültür ve sanat etkinliklerinin yaygınlaşması, sanatla ilgilenen aydınların çoğalması, sanat ortamlarının gelişmesi, sanatın işlevini toplumda yarattığı değer açısından önemli kılmıştır. Çağdaş sanat ve düşünce anlayışı, sanatın yaşantıları etkilemesi, yeni tutum ve davranış algıları oluşturmuştur. Estetik ve güzel olanın her yerde bulunması, yeni davranış kalıplarının kazanılması, öğrenme olgusuyla algıları güçlendirir. Düşünce süreçlerinde algılarla kazanılan ve depolanan bilgiler, düşünce birikimleriyle yeni olgular yaratır.

Gottfried Hausman'a göre algısal bilme yeteneği, basit ve doğrudan duyuşsal bir yansımadır; iç içe geçen seçici, soyutlayıcı ve yaratıcı değerler sürecidir. Bilme yeteneğinin izlediği süreçler, doğal olabileceği gibi karmaşık, belirsiz ve zor olabilir (Arnheim, 2018: 46). Bilgi, akıl ve irade sahibi insanlar, algılama süreçlerinde sezgi, anlayış ve anlam gereksinimlerini gerçeğe ulaşmak arayışıyla gerçekleştirirler. Algılama süreçleri sonucunda, insanın kazanabildiği yeni düşünsel değerler, insan davranışlarını tepki verme, eylemlerde bulunma, strateji oluşturma yönünden etkileyen olgulardır. Görsel algılama ile edinilen bilgiler, yaşam boyu estetik algılar yaratır. Estetik algıların gelişimi, dış uyaranların doğrudan ya da rastlantısal etkileriyle süreklilik oluşturur. İnsanın yaşamı süresince, sosyal etkileşim ve öğrenme, algılarının değişimiyle etkindir. Yaratıcı düşüncenin iletişimle doğrudan etkileşimi, insan kişiliğini geliştirir ve olgunlaştırır.

2. İNSANIN DUYUSAL DÜŞÜNSEL GELİŞİMİ

Sanatın ruhlara ve duygulara seslenmesi, insan zihninin doğayı, doğal çevresini, toplumsal yaşantılarını yorumlaması, duyuşsal sezişi, düşünme gelişimini sağlar. Zihnin etkinlikleri, duygu, düşünce ve heyecanları birleştirerek değerler yaratmak, duyuş ve sezgisel bilgiyi geliştirmektir. Zihin; denge, ritim, ölçü gibi sezgileri geliştirir. Sanatçı zihinsel gelişimini, ilgi duyduğu alanlardaki nesne ve olayları algılama, tasarlama yönünden geliştirerek zekasını özgürce kullanabilir.

Duyusal alan; ilgi, inanç, his, duygu, kaygı gibi zihinsel etkinlikleri, yorum yapma davranışlarını içerir. Duyarlılık, kaygı duyma, kişilik oluşturma, görüş, uyarılma, estetik, beğeni vb. içsel davranışlar, duyuşsal etkilerle oluşur. Duyuşsal etkilerin kişilik durumuna gelmesi, yaşama yön verecek tarzda gelişmesi, içselleştirme sonucundadır. Düşünce, dış dünyadan edinilmiş verileri, doğru ya da yanlış olarak değerlendirme yargısıdır. Algılar, duyumsanan imgelerle, bozulan ve düzensizleşen yargılayıcı düşünceyi, imgelemin düzeninden kurtararak, uygun düşünceler durumuna getirir (Sartre, 2017: 117). Yaratıcı düşünsel etkinlikler, gerçekçi düşünme ve tasarımı geliştirir. Tutarlılık ve düşünce içerikleri; algılarla, kişiliği güçlendiren ve özgün değerler oluşturan, yaratıcı düşüncelerdir. Sanatsal yaratıcılık; sanatçının toplumsal sorumluluk bilinciyle kendini aşma, geliştirme ve yeteneğini kullanma arzusuyla yeni yöntemler, buluşlar arayışıdır.

Dil, kültürün bir parçası olarak, dışsal geleneklerden edinilen, beceri ve alışkanlıkları içerir. Toplumun kültürünü özümleme açısından özel ve en temel yoldur. İnsanlar, çocuklarına kültürü konuşarak iletir; sözcükler yoluyla eğitir. Sistemler kurar, tüm kültürler en yetkin olarak dil ile gerçekleştirilir. Sanat, hukuk, din vb. günlük gereksinimleri anlamak ve anlatmak, dilbilimsel iletişimin düzenliliğiyle oluşmuştur (Strauss, 1995: 175). Düşünce, bilinçli bir fikir etkinliğidir. Dil ve düşünme etkileşimi, dilleri konuşanların dünyaya bakışını ve algısını belirler. Dilin düşüncelere yaptığı katkılar, düşünce biçimlerinin de farklılaşmasını sağlar. Toplumlar, algıladıkları dünyayı, dilleri aracılığıyla, düşünce, kültür ve sanat birikimlerini biçimlendirirler. Dil düşüncelerin taşıyıcısı ve yaratıcıdır. Sözcükler, düşünme ve bilgi üretme araçlarıdır.

İmge, sınırlar ve duyuşlar aracılığıyla, bedensel eylemler sonucunda, beyninin herhangi bir bölümünde, maddi olarak algılanan, canlandırılmış olan dış nesnelere benzer bir nesnedir. İmge bilgisi, anlıktan kaynaklanan, beyinde üreyen izlenimlere uygulandığında, imge bilinci oluşturur. Dış nesnelere neden olduğu beyinsel hareketler, düşünceler yaratır (Sartre, 2017: 11). Düşünceler, dilin aracılığıyla duyumsanır. Kültürel etkinlikler, insan bilincinde oluşurken, bir başka anlatımla zihinsel ve ruhsal yaşantıların kültür varlığına dönüşümü, zihinselliğin anlam yaratma, dışa vurma biçimi, dilin özellikleriyle olanaklıdır. Zihinsel algılar, sanatsal yaratıma dönük değerlere dönüşürken, dilin işlevselliği tartışılmaz.

Dil, bir doğa ürünü değildir. Konuşan bir varlık olan insan, var oluşunun temelini dili ile oluşturmuştur. İnsan duyma, farkına varma, algılama gibi edimleri, yaşamında değerli kılar. Her algı ve konuşma, insanın bütünlüğüyle var oluşunu gösterir. Dil öncesi ya da dil dışı bir algı olamaz. Algı, dilin aydınlatıp deneyimlediği, yoğunlaştırdığı ve düzenleyip oluşturduğu farkına varmadır (Uygur, 2006: 14). Zihinsel gelişimle oluşan algı verileri, zekanın daha çok kullanılmasını gerektirir. Sanat deneyimi yeni olanlar için bu durum açık bir gerçekliktir. Sanatçı yapıtını ya da başkalarının yapıtlarını, başlangıçta tümüyle göremez. Yapıtın bazı kesimlerini kavramaya zaman içinde başlarken, algılanmış parçaları bütünleştirerek birleştirmesi, gerçek algısal bütünlüktür (Arnheim, 2018: 104). Duyumların anlamlılığının biçim bütünlüğü içinde değerlendirilmesi, algıda düzen eylemi gerektirir. Algısal bütünlüğü sağlamak, zihinsel etkinliklerin sonucunda gerçekleşir.

Düşüncenin gelişimi ve gücü, konuşmanın gelişiminden ve gücünden ayrılmaz. Konuşma, toplumsallığın bir ürünü olarak, insanın toplumsal etkinliklerinden doğup, iletişim ortamını sağlayandır. Dil, insanların ortaklaşa yaptıkları, ürettikleri etkinliklerde kullandıkları etkili iletişim aracıdır. Düşünceler, tasarımlar, esin kaynaklarının dünya ile iletişimi, diller sayesinde (Cornforth, 1993: 59-60). Sözcükler ve konuşma, düşünme araçlarıdır. Dil düşünsel anlatımı, sonsuz, devingen, sert biçimlerle sunabilir. Dilin anlatım gücü kısıtlandığında, başka diller öğrenilerek kısıtlama kısmen aşılabilir (Schopenhauer, 2014: 15). Çelişik düşüncelerin kaynaşması ve birleşimi, yeni düşünceler oluşturur. Yeni düşünceler, çelişik düşünce birleşimleridir. Yayılan çeşitli düşünceler, çoğalma etkinliğiyle düşünme öbeğini oluştururlar. Düşünme kümeleri, yenilenerek çelişik yapılara karşı, yeni düşünce gruplarının doğmasına neden olur (Hegel, 1982: 52). Düşünce, dışa dönük olarak kendine özgü anlamı, kapsamı, sınırı olan başarıyı araştırır bir gerçekliktir. Düşünceler, anlık ortaya çıkabilir. Sürekliliği, kalıcılığı, bilinç yaratır, sorumluluk ve özgürlük öğeleri barındırır (Uygur, 1993: 14-15).

Önyargılar ve karşı tepkiler, gerçeğin ortaya konulmasında zorluklar içerir. Sanatçı yaratıcılığını, karşıtlıklara rağmen özgün bir biçim ve düşünce özgürlüğüyle gerçekleştirir. Yenilikçi, atılımcı, aykırı bir düşünce tarzı ve yorumlamayla, yeni biçimler yaratır. Sanatçı, yıpranmış statik değerleri değiştirme uğraşısında, yerleşik düzene karşı tepkilerle yeniyi önerir.

Dünyayı derin estetik deneyimlerle kavramak, algılama düzeyine farklılık getirir. Farklı düşünceler değişik boyutlarda olabilir. Bazen küçük, bazen de çok büyük farklı düşünceler görülür. İnsanın estetik deneyimleri; neşe, dehşet, korku gibi duyular uyandırabilir (Bolla, 2001: 142). Zihinsel etkinlikler, dünyayı biçimlendirme süreçleridir. Düşünceler, dünyayı tanıma, anlama, bilme arayışının biçimlendirilmesi ve yinelenen biçimlendirmede rol alan entelektüel anlayışın gerçekliğini oluşturur. İnsanlar sadece düşünmezler, düşüncelerini bilinçle biçimlendirerek, tutkuya dönüştürürler. Tutku içeren ilişkiler; bir iç ilişkiden hareketle, insanların dünyalarını yeniden biçimlendirir. Yaşamın anlamını bulma, anlama ve kurma çabası biçim tutkusuyla yaratıcılığa dönüşür (May, 2007: 142). Estetik tepki, karşı tepkilere karşı bir tepkidir. Tek başına nesnelere verilen tepki ile anlama verilen tepki değildir. Tepkiler, insanla ve insanın değerleriyle ilişkili olduklarında, nesnelere ve anlama karşı oluşur (Bahtin, 2005: 275). Eğitimsiz kitlelerin önyargıları, sanatın karşıtı olduğunda sanatçı istenmeyen kişi haline getirilebilir. Özgün sanat yaratıcılığı; önyargılara rağmen yaratıcı, meydan okuyan, ısrarcı ve cesur tavrıyla güçlükleri aşar.

Günümüzde sanat yapıtlarının uyandırdığı algılar, aracısız bir beğeniden ayrı tutulmuş yargılardır. Sanat yapıtları eleştirel yargı oluşturur. Sanat bilimi, çağımızda sanata gereksinme duymayı özendirir. Sanatın doyum verme özelliği; daha çok gereksinme, felsefi düşünme, sanatsal yeniyi ve yeniliği sağlamanın yanında, sanatsal özün açık seçik tavrı ile bilme, anlama, tanıma, görev ve amacını işlevsellikle ortaya koymasındadır (Hegel, 1982: 72). Gerçek doğruluk; güzellik olmadan güzellik de doğruluk olmadan var olamaz. Doğruluk ve güzellik arasındaki benzerlikler görünüştedir. Sözcükler, çoğu kez ayrı düşünceleri dile getirir. Shaftesbury, güzelliğin doğruluk olduğunu açıklarken, mantıksal kurallar, temel kavramlar, ilkeler ve önermelerle yargıların toplamı olan kuramsal bilgiyi dile getirmiyor. Ona göre, doğruluk, kavramlar aracılığı, deneyler ve tümevarım yöntemiyle kavranamaz. Ancak doğru düşünce; yaşananların ve sezgisel boyutla anlaşılanların iç düşünsel yapısıdır. Düşünsel anlayış, güzeli anlamlandırmada belirleyici, dış dünya ile iç dünya arasındaki engellerin ortadan kaldırılmasıdır (Arat, 1987: 178).

İdeolojik içerik taşımayan bir sanat eseri olamaz. İnsanlar arasında yakınlaşmayı kolaylaştıran, teşvik eden fikir ve düşünceler, sanatçıların gerçek esin kaynaklarıdır. Sanatçı ve izleyici yakınlaşmasını belirleyen, sanatçının yaşadığı çevre ve toplumsal varlığının, kültürel yapısının düzeyidir. Toplumsal kesimlerin birbirleriyle ilişkileri, gelişme düzeylerinin çelişkilerini barındırır (Plehanov, 1987: 59). Sanatçılar, algı ve duyarlılıkları farklı, ince düşünceli, sorumlulukla hareket eden insanlardır. Estetik yaratımları, duygu ve düşüncelerinin ürünüdür. Algı ve yorumları, sezme ve bakış açıları, duyarlılıkları, yaratma süreçlerinin bir parçasıdır. Sanat, akıl yürütme ve düş gücüyle, yaratıcı etkinliklere dönük düşünme, bilgi ve yeni yöntemler gerçekleştirmeyi içerir.

Bir sanat eseri, estetik değerinin dışında, örnek düşünceleri açık ve mantıksal tutarlılıkla önerirken, eserin bütünlüğü fikirlerle değerlendirilir. Estetik görünüm, yaratı süresince bulanıklığa, karışıklığa, düzensizliğe uğratılmadan, yeni mantıksal düşünceler önerse de yapıtta egemenlik kurmazsa, eserin ideolojik özelliğini, olumsuz biçimde etkileyerek, soğuk, yorucu ve sıkıcı yapabilir. Sanatçı, mantıksal bir ideolog olarak, eserinde fikirlerini işler, bu sonuca izin vermez (Plehanov, 1987: 169). Algıların gelişimi; sanat varlıklarının anlaşılması için gereklidir. İnsan, duyular aracılığıyla algılama etkinliklerini yönetir. Duyulara seslenen sanatçılar, yarattıkları biçimlerle insana ve toplumlara ulaşır. Sanat yapıtları, bilgi, deneyim, düş gücü, yaratma istemi ve yetisiyle özgün üretimlerdir.

Yaşamdan zevk almak, mutluluk isteği insan arzularıdır. Mutluluk düşüncesi bireyselliği, zevk alma ise çeşitli olaylara göre değişkenliği gösterir. Zevk ve mutluluk, beden ve ruhsal durumun etkilenmesi hissi olarak hoşluğu, memnuniyeti sergileyen zevk yaşantısıdır. Sanatın derinlemesine etkilediği bireyler, zevk alma anlayışından, mutluluk düşüncesine geçer. Zevkler, uyarı etkisiyle oluşur (Geiger, 1985: 63). Sanat eserleri; özel düzenler, sesler, plastik unsurlar, anlam, düşünce ve duygular barındırır. Değer algıları oluşturan sanat yapıtlarında özgünlük en önemli özelliktir. Duyuşsal, düşünsel bilgiler, duygu ve heyecanla yaratılan sanat yapıtları, bilinçli ve disiplinli üretim süreçleriyle yaratıcısının estetik beğenisini taşır.

3. SONUÇ

İnsan, düşüncelerini geliştirip değiştirerek, gerçeğe ulaşabilme isteği duyumsar. Kendini değerli kılma çabasında, düşüncelerini belirli süreçlerde dönüştürür; farklı düşüncelere saygılı, hoşgörülü tavrıyla, düşünce özgürlüğünün itici gücünü oluşturabilir. Gerçeği arayan insan, duyuşsal ve düşünsellik, yeni bilgilere ulaşmayı bilinçle sürdürerek, deneyimlerini dışsal uyarılarla algıya dönüştürür. Duyuşsallık, uyarılarla oluşur. Sezme işlevi, duyuşsallığın en olgun duyumdur. Duyuşsallık, nitelik, boyut, ya da haz veren uyarılar, ayırt etme, tanı, sezgi ve derecelendirme gibi algısal işlemlerdir. İnsan, duyuları aracılığıyla iyiyi, doğruyu, güzeli görme ve arama gereksinimlerini, gözlemlediklerini, zihinsel süreçlerde bilgiye, bilince dönüştürebilir. İnsan, her dönemde estetik değerler, duygu ve düşüncelerle donanmış; güzellik algısını içselleştirerek, sanatsal estetiği yaşamına katmıştır. Zihinsel süreçler; düşünme, duyumsama, algılama, yorum, karar verme, düş, anımsayış, unutmama gibi bilişsel etkinliklerdir. Bilimsel içeriğe sahip bilgiler, insan beyninin fonksiyonlarının gelişmesiyle bilinçlilik oluşturur. Duyusal, düşünsel ve algısal gelişim, görselliğin çekiciliğiyle sanatsal hazzı ve estetik duyguları üretir. İnsanın düşünsel dünyası; yaratıcı akıl ve duygu etkinliği, estetik değer duyguları yaratma, yaşantılarını, düşüncelerini yargılama gücü ve özgür güven duygusuyla gelişir. Estetik değer edinimi; sanat sevgisini, insanın yaşama sevincini, onurunu, değer duygularıyla dolu, duyarlı bir dünya yaratma uğraşısına dönüştürür.

KAYNAKÇA

- Arat, N. (1987). *Etik ve Estetik Değerler*. 2. Baskı. İstanbul: Say Yayınları.
- Arnheim, R. (2018). *Görsel Düşünme*. (Çev., Rahmi Öğdül). 2. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Bahtin, M. (2005). *Sanat ve Sorumluluk İlk Felsefi Denemeler*. (Çev., Cem Soydemir). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Bolla, P. D. (2001). *Sanat ve Estetik*. (Çev., Kubilay Koş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cornforth, M. (1993). *Bilgi Teorisi*. (Çev., H. Selman). 2. Baskı. İstanbul: Yorum Yayınları.
- Engels, F. (1979). *Doğanın Diyalektiği*. (Çev., Arif Gelen). 5. Baskı. Ankara: Sol Yayınları.
- Fromm, E. (1995). *Sevme Sanatı*. (Çev., Yurdanur Salman). 10. Baskı. İstanbul: Payel Yayınevi.
- Geiger, M. (1985). *Estetik Anlayış*. (Çev., Tomris Mengüşoğlu). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Hegel, G. W. F. (1982). *Estetik*. (Çev., Nejat Bozkurt). İstanbul: Say Yayınları.
- Horkheimer, M. (1994). *Akıl Tutulması*. (Çev., Orhan Koçak). 3. Baskı. İstanbul: Metis Yayınları.
- Locke, J. (1996). *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*. (Çev., Vehbi Hacıkadıroğlu). İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- May, R. (2007). *Yaratma Cesareti*. (Çev., Alper Oysal). 10. Baskı. İstanbul: Metis Yayıncılık.
- Mcgraw, P. C. (2001). *Yaşam Stratejileri*. (Çev., Nazlı Uzunali). İstanbul: Epsilon Yayıncılık
- Plehanov, (1987). *Sanat ve Toplumsal Hayat*. (Çev., Cenap Karakaya). 3. Baskı. İstanbul: Sosyal Yayınları.
- Read, H. (1974). *Sanatın Anlamı*. (Çev., Güner İnal, Nuşin Aşgari). 2. Baskı. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Sartre, J. P. (2017). *İmgelem*. (Çev., Alp Tümertekin). İstanbul: İthaki Yayınları.
- Schopenhauer. (2014). *Mantıksal Düşünme Doktrini*. (Çev., Elif Yıldırım). İstanbul: Oda Yayınları.
- Shiner, L. (2004). *Sanatın İcadı*. (Çev., İsmail Türkmen). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Strauss, C. L. (1995). *İrk Tarih ve Kültür*. (Çev., Haldun Bayrı, Reha Erdem, Arzu Oyacıoğlu, Işık Ergüden). İstanbul: Metis Yayınları.
- Uygur, N. (1993). *Yaşama Felsefesi Denemeler*. 4. Baskı. İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Uygur, N. (1995). *Felsefenin Çağrısı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (1997). *Bunalımdan Yaşama Kültürü*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Uygur, N. (2006). *Kültür Kuramı*. 3. Baskı. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.